

RICHARD WAGNER

(1813–1883)

Tannhäuser

Velká romantická opera o třech dějstvích

První dějství

Minnesänger* Tannhäuser našel jako smrtelník cestu do magické podzemní říše bohyně lásky Venuše a ta ho již více než rok obdarovává svou láskou a smyslnými požitky. Pěvec se však cítí unaven rozkoší a touží po prostých radostech a bolestech pozemského života. Venuše mu vyčítá, že si neváží požitků, které mu nabízí, a nařídí mu, aby si vzal harfu a oslavoval radosti lásky. On poslechne, ale přestože třikrát začne chválit Venuši, pokaždé skončí u své touhy po skutečném světě a žádá bohyni, aby jej nechala odejít. Překvapená Venuše mu slíbí ještě větší rozkoše, ale když on trvá na svém a opakuje své prosby, zuřivě ho odmítne a prokleje jeho touhu po spáse. Lidé mu nikdy neodpustí, že přebývá u pohanské bohyně lásky, a brzy zatouží po návratu do její říše. Poté co Tannhäuser vykřikne, že jeho spása spočívá v Panně Marii, Venuše i její říše mizí a minnesänger se náhle ocitá v krásném lesním údolí v Durynsku nedaleko hradu Wartburg. Údolím se nese zpěv pastýře, oslavující Holdu, bohyni jara, a následně chorál poutníků krácejících do Říma. Zatímco hluboce dojatý Tannhäuser chválí v modlitbě Boží zázraky, obestoupí jej lovecká družina lankraběte Hermanna. Minnesängeři Wolfram, Walther, Biterolf, Reinmar a Heinrich poznávají svého ztraceného druha, jenž je opustil po prohře v pěveckém utkání, a zvou jej k návratu ke dvoru. Tannhäuser odmítá, ale když zví, že svým zpěvem získal srdce lankraběcí neteře Alžběty, ustoupí a následuje lankraběte a zpěváky na Wartburg.

Druhé dějství

Alžběta radostně oslavuje síň pěvců na Wartburgu, kam od Tannhäuserova odchodu nevkočila. Wolfram přivádí Tannhäusera, jenž Alžbětě padá k nohám a vypráví jí o svém pobytu ve vzdálených cizích zemích a o zázraku, který jej přivedl zpátky. Ona se mu zprvu nesměle a zmateně svěřuje s tím, jak mocně na ni zapůsobily jeho písně a jak zoufalá byla z jeho nepřítomnosti. Společně pak chválí boha lásky, že zase spojil jejich cesty. Wolfram, který zpovzdálí pozoruje jejich vroucí shledání, si naráz uvědomí, že jeho vlastní náklonnost k Alžbětě je beznadějná. Hermann je potěšen, když po dlouhé době nachází svou neteř v sále. Tuší její lásku k Tannhäuserovi a naznačí jí, že nadcházející pěvecká soutěž splní její přání. Společně přijímají hosty scházející se ke slavnosti; vstupují dvořané, šlechtici z okolí i minnesängeři. Lankrabě je vítá. Za téma písňové soutěže určuje „podstatu lásky“ a jako cenu

*Minnesängeři byli básníci z konce 12. a počátku 13. století tvořící a interpretující minnesang – německou tradici lyrických, resp. milostných básní a písní vzkvétajících od 12. do 14. století.

přislíbí, že Alžběta splní vítězi jakékoliv přání. Soutěž zahajuje Wolfram; ve své písni přirovnává lásku k čistému pramenu, který není dovoleno kalit rouhavými myšlenkami. Píseň chválí všichni kromě Tannhäusera. Ten horlivě namítá, že nejvyšší lásku nachází pouze v potěšení smyslů. Biterolf rozzlobeně prohlásí, že je připraven bránit proti němu čest žen mečem. Tannhäuser se mu vysměje, že neví nic o jemném citu lásky. Lankrabě zasáhne, aby hádku zastavil, a Wolfram znovu pronese své vznešené pojetí lásky. Narůstající vzrušení vyprovokuje Tannhäusera natolik, že začne pět milostnou píseň oslavující Venuši. Doznání, že pobýval ve Venušině hoře, všechny pobouří: ženy s výjimkou Alžběty zděšeně opouštějí sál a rozzuření rytíři proti němu vytasí meče. Alžběta je zadrží, a ačkoli Tannhäuser těžce ranil její srdce, žádá pro něj milost a vyzývá jej ke kajícímu pokání. Lankrabě, rytíři a pěvci společně nakonec vyřknou své ultimátum: Tannhäuserovi bude odpuštěno, pokud se připojí k poutníkům na cestě do Říma a získá rozhřešení od samotného papeže.

Třetí dějství

O několik měsíců později Wolfram zastihne Alžbětu při modlitbách. Kolem prochází skupina poutníků vracejících se z Říma, ale Tannhäuser mezi nimi není. Alžběta, zlomená žalem, se modlí k Panně Marii, aby přijala její duši do nebe, kde bude moci prosit za odpuštění hříšníkovi. Mlčky odmítá Wolframovu nabídku doprovodu a osamocena odchází na Wartburg. Wolfram v temné předtuše Alžbětiny smrti žádá večernici, aby ji na její cestě doprovodila. Nastává noc. Přichází osamělý, otrhaný a unavený poutník; je to Tannhäuser. Vypráví Wolframovi o svém zbožném pokání na cestě do Říma. O své radosti, když viděl, kolik jiných lidí došlo odpuštění, a o svém zoufalství, když mu papež odepřel spásu. Jeho hříchy prý nemohou být odpuštěny, stejně jako se papežská hůl nikdy více nezazelená listy. Tannhäuser zůstal bez naděje a touží jen po návratu k Venuši, která se záhy objeví. Wolfram znovu přivede Tannhäusera k rozumu vyvoláním Alžbětina jména. V tu chvíli se údolím vine Alžbětin pohřební průvod a Venuše s výkřikem mizí. Tannhäuser prosí Alžbětu, aby se za něj modlila v nebi, a zhroutí se mrtev k zemi. S rozbřeskem přichází další skupina poutníků a vypráví o zázraku: papežova hůl, již nesou s sebou, rozkvetla.